

ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В АГРАРНИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ: СТАН ТА АСПЕКТИ РОЗВИТКУ

Чкан І.О.

Постановка проблеми. Аграрна галузь є базою економіки нашої країни. Сільське господарство є галуззю, яка спочатку є малоприбутковою і малопривабливою для інвестицій, але від розвитку сільського господарства залежить розвиток всієї економіки. Вкладення інвестицій в сільське господарство є ключовим у розвитку економіки України. Реалізація питання залучення додаткових ресурсів не тільки для поточного виробництва, а й для його розвитку не втрачає своєї актуальності. Забезпечення фінансової стабільності господарської діяльності завжди є пріоритетними як для великих, так і для середніх та малих виробників. Наявність постійного факту ризиковості виробництва в аграрній сфері спричинює підвищення вартості зовнішніх фінансових ресурсів. Пошук найоптимальніших напрямів зовнішнього фінансування має на меті залучення перш за все зацікавлених інвесторів, в тому числі іноземних. Врегулювання та стабілізація питання інвестування позитивно вплине на загальний стан вітчизняного сільського господарства країни та визначення її місця на світовому ринку.

Макроекономічна ситуація в країні має помірне поліпшення після помітної дестабілізації за останні роки. Інвесторів приваблюють високі показники продуктивності, які може забезпечити українська земля. Сільськогосподарська продукція є сировинним джерелом створення товарів для кінцевого споживання. Здатність сільськогосподарських виробників працювати безперервно та ефективно із зобов'язаннями перед партнерами та кредиторами не втрачає актуальності, і може бути забезпечена за допомогою залучення іноземних інвестицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання ефективності використання іноземних інвестицій в аграрному секторі країни займаються багато вітчизняних науковців. Серед них слід відмітити таких відомих українських вчених, як Безп'ята І.В., Бондаренко О.О., Герасименко Ю.В., Дем'яненко М.Я., Кісіль М.І. та багато інших.

Мета і завдання дослідження. Мета статті полягає в оцінці стану прямих іноземних інвестицій в економіку України та визначенні впливу іноземного інвестування на розвиток аграрного сектора країни.

Виклад основного матеріалу. Привабливість ведення бізнесу в агропромисловому комплексі завжди є актуальним. Галузь сільського господарства України продовжує підвищувати обсяги виробництва швидше, ніж національна економіка в цілому. За даними Державної служби статистики України, приріст виробництва сільськогосподарської продукції у 2018 році в порівнянні з 2017 роком склав 7,85%, а приріст в січні-вересні 2019 року, в порівнянні з аналогічним періодом 2018 року склав 12%.

За інформацією Департаменту інформації та комунікацій з громадськістю Україна підвищила свій інвестиційний рейтинг в Doing Business-2020 одразу на 7 позицій, покращив 6 показників з 10 індикаторів, які враховуються фахівцями Світового банку при складанні рейтингу. Індекс легкості ведення бізнесу Doing Business є важливим маркером для інвесторів при прийнятті рішення про інвестиції в ту чи іншу країну світу [1]. Підняття в світових рейтингах підвищує довіру іноземних інвесторів щодо прийняття рішення про інвестування.

Іноземні інвестиції – цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [6].

Агропромисловий сектор України має недооцінений виробничий та експортний потенціал, який може зробити значний внесок в економічне зростання держави в цілому і розвиток сільської місцевості зокрема. Той факт, що частка аграрного сектору в інвестиційному портфелі інвесторів в Україні

залишається найменшою у порівнянні з торгівлею, будівництвом та промисловістю, а за останні роки спостерігається її зростання на 13,7% у 2018 році в порівнянні з 2015 роком (таблиця 1), аграрна галузь не втрачає свого авторитету серед інвесторів.

Таблиця 1

Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці України та частка сільського, лісового та рибного господарства у загальному обсязі інвестицій

Показники	Обсяги на 1 січня				Обсяги станом на 01.10. 2019 р.	Відхилення 2018 р. у % від 2015 р.
	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.		
Усього прямих інвестицій, млн.дол. США	38356,8	32122,5	31230,3	31606,4	34727,6	82,4
Сільське, лісове та рибне господарство, млн.дол. США	617,0	502,2	586,2	578,6	536,7	93,8
Частка сільського, лісового та рибного господарства у загальному обсязі ПІІ, %	1,61	1,56	1,88	1,83	1,55	113,7

Джерело: сформовано на основі даних Державної служби статистики України [2]

За допомогою залучення іноземних інвестицій підвищується конкурентоспроможність національної продукції. Відомо, що українська аграрна продукція в основному не є конкурентоспроможною на міжнародному ринку. На це впливають такі фактори як: застаріле обладнання, за допомогою якого не можливо підвищити продуктивність праці; застаріла технологія виробництва продукції, що робить її не такою якісною, як, наприклад у країнах

Європи; низький рівень зацікавлення та вмотивованості працівників тощо. Залучення інвестицій дасть змогу вирішити дані проблеми, що посприє підвищенню конкурентоспроможності продукції та створенню позитивного інвестиційного іміджу України [9].

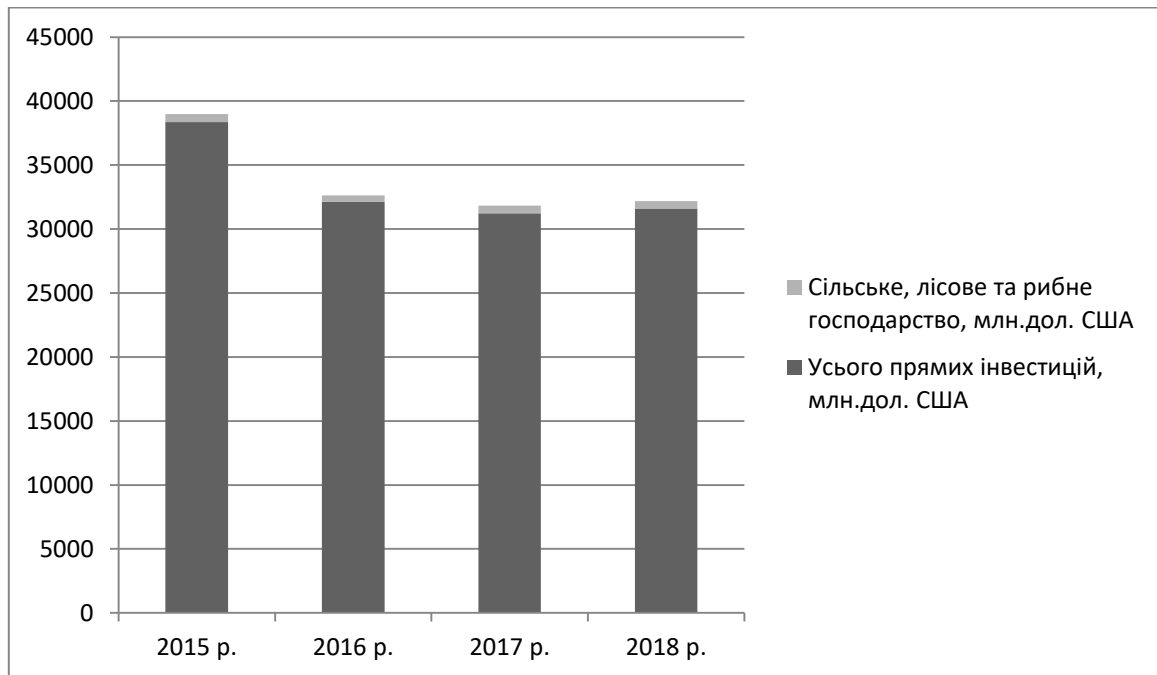

Рис. 1. Частка прямих іноземних інвестицій в сільське, лісове та рибне господарство України в загальних обсягах ПІІ

У більш широкому контексті іноземні інвестиції слід розглядати як елемент залучення сукупного іноземного капіталу для здійснення економічних перетворень. Але для цього прямі іноземні інвестиції повинні надходити у вигляді нової техніки, технологій, ноу-хау, патентів для проведення реконструкції і модернізації сільського господарства та матеріальних коштів. Прямі іноземні інвестиції заохочують експорт країни, дають змогу підприємству розширити свою мережу збуту і таким чином розширити асортимент товарів, які продаються на закордонних ринках, більшою мірою, ніж якби вся торгівля здійснювалася через експорт [3].

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) до економіки України надійшли більше ніж зі 100 країн світу, але основна частина надходжень вже протягом багатьох

років припадає на 5-6 країн. Найбільшим іноземним інвестором нашої країни є Кіпр, частка у загальній сумі прямих інвестицій у 2018 році склала 42,7%, другу за розміром частку прямих інвестицій в економіці України займає Нідерланди (26,5%), яка, як відомо, є країною-опікуном нашої країни у банківській структурі. Також, зберігають свої інвестиційні позиції такі країни, як Велика Британія – 8,1% в загальній сумі прямих інвестицій, Німеччина – 6,9% (таблиця 2). При цьому, для економіки України важливими є інвестиції саме з тих країн, які є технологічними лідерами та спеціалізуються на виробництві товарів з високою часткою доданої вартості.

Таблиця 2

**Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з країн ЄС в економіці України,
млн.дол. США**

Країна	Обсяги на 1 січня				Обсяги станом на 01.10. 2019 р.	Частка країни у % у загальній сумі ПІІ у 2018 р.
	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.		
Усього з країн ЄС	29 308,0	24 982,8	23 425,7	24 145,2	27 205,8	100
Австрія	1 351,5	1 152,6	1 099,9	1 038,8	1 209,4	4,3
Бельгія	104,2	96,8	99,3	103,9	104,6	0,4
Болгарія	22,0	32,1	38,4	39,9	47,8	0,2
Велика Британія	2 146,2	1 785,2	1 947,0	1 944,4	2 038,3	8,1
Греція	54,3	41,8	44,3	43,0	51,8	0,2
Данія	149,3	138,8	137,6	153,6	156,9	0,6
Естонія	240,3	243,3	222,1	235,0	247,7	0,9
Ірландія	71,5	72,9	42,8	48,4	39,4	0,2
Іспанія	64,9	56,1	59,0	63,5	60,0	0,3
Італія	207,8	216,4	196,7	201,6	251,0	0,8
Латвія	62,6	49,0	40,0	38,2	43,2	0,1
Литва	188,2	137,1	121,7	124,6	187,8	0,5
Люксембург	398,8	363,9	660,1	515,8	446,7	2,1
Мальта	47,0	46,0	56,9	59,3	59,9	0,2
Нідерланди	6 887,3	6 090,3	6 028,4	6 395,0	7 556,5	26,5
Німеччина	2 110,6	1 604,9	1 564,2	1 682,9	1 791,3	6,9
Польща	708,0	679,4	509,1	571,3	677,0	2,4

Португалія	7,6	5,5	3,2	4,3	4,6	0,01
Румунія	25,3	20,2	19,3	20,1	24,0	0,08
Словаччина	74,2	72,2	71,1	74,9	78,2	0,3
Словенія	24,7	19,5	18,7	20,1	22,1	0,08
Угорщина	466,4	333,7	498,1	511,1	367,3	2,1
Фінляндія	103,1	89,8	110,2	131,0	145,9	0,5
Франція	1 341,9	1 299,1	615,6	723,4	818,7	3
Хорватія	2,4	1,4	1,6	1,3	2,3	0,005
Чехія	112,6	106,2	106,3	115,8	114,8	0,5
Швеція	363,7	334,0	328,8	351,2	355,4	1,4
<i>Кіпр</i>	<i>11 971,6</i>	<i>9 894,8</i>	<i>8 785,5</i>	<i>8 932,7</i>	<i>10 303,2</i>	<i>42,7</i>

Джерело: сформовано на основі даних Державної служби статистики України [2]

Найбільшим інвестором ПІІ в сільське, лісове та рибне господарство України серед європейських країн, як видно з таблиці 3, є Кіпр – 33,1% від загальної суми інвестицій, у 2018 році. Також вагомими інвесторами є Німеччина – 18,9% та Данія – 12,8%.

Таблиця 3

Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в сільське, лісове та рибне господарство України з європейських країн, тис.дол. США

Країна	Обсяги на 1 січня				Обсяги станом на 01.10.2019 р.	Частка країни у % у загальній сумі ПІІ у 2018 р.
	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.		
Австрія	7107,8	5691,8	4411,4	5111,5	4700,8	1,2
Азербайджан	648,9	426,4	-	249,7	558,6	0,05
Бельгія	1933,2	1725,2	1642,3	2012,6	2303,4	0,4
Білорусь	51,6	58,5	34,9	82,7	108,7	0,02
Болгарія	227,5	222,3	235,3	-	-	-
Велика Британія	45537,5	48397,5	50774,8	35244,9	17772,3	8
<i>Данія</i>	<i>55304,4</i>	<i>48560,9</i>	<i>46411,6</i>	<i>56134,9</i>	<i>50996,7</i>	<i>12,8</i>
Естонія	340,2	255,3	235,8	519,5	694,6	0,1
Іспанія	448,7	374,9	485,6	500,0	317,6	0,1
Італія	2359,3	1981,5	1876,1	2050,8	1398,1	0,5
<i>Кіпр</i>	<i>238717,4</i>	<i>183004,5</i>	<i>178163,4</i>	<i>145077,4</i>	<i>222772,6</i>	<i>33,1</i>
Латвія	2001,3	1419,4	1371,4	2746,9	2547,1	0,6

Литва	31,2	-	109,3	34,0	539,7	0,01
Люксембург	630,6	617,1	589,6	67,9	83,8	0,01
Нідерланди	22229,4	21038,7	16259,2	14430,0	31276,5	3,3
Німеччина	64935,1	30459,5	58298,5	82829,0	31157,1	18,9
Норвегія	221,6	154,3	65,5	415,9	71,7	0,09
Польща	31886,9	30069,4	30492,5	31478,4	40170,7	7,2
Російська Федерація	4584,9	4088,6	4081,5	3884,2	4472,1	0,9
Румунія	553,2	402,5	369,1	365,6	400,2	0,08
Словаччина	13364,5	12007,1	11484,4	13113,9	12403,3	3
Туреччина	7050,3	5526,5	5499,8	3622,8	3875,8	0,8
Угорщина	3063,5	2757,6	2697,5	2540,8	2521,3	0,6
Франція	17712,8	146976,6	21267,2	28347,7	26512,9	6,5
Чехія	2536,3	3208,4	2981,7	2779,9	3350,9	0,6
Швейцарія	495,8	499,0	2494,0	4187,5	6913,9	0,9
Швеція	14003,1	15924,9	13339,4	-	-	-
Усього ПІІ	537977,0	433569,4	455671,6	437838,4	467919,8	100

Джерело: сформовано на основі даних Державної служби статистики України [2]

Наприклад, серед країн Центрально-Східної Європи лідерами щодо залучення іноземних інвестицій є Польща, Угорщина, Чехія та Словаччина, на які припадає понад 75% іноземного капіталу, що надходить у країни ЦСЕ. Припливу ПІІ у ці країни сприяють позитивні інвестиційні рейтинги міжнародних агентств (Moody`s, S&P, Fitch тощо), які відображають політичну та економічну стабільність країн, а також їх сприятливий інвестиційний клімат [4, с. 82].

Процес інтеграції України у світове господарство неможливий без взаємовигідних відносин на будь-якому рівні та сфери господарювання, зокрема в процесі освоєння іноземних інвестицій, і це повинно бути забезпечено в першу чергу шляхом врегулювання норм національного законодавства і їх відповідності до міжнародних стандартів.

Так, з метою забезпечення створення сприятливих умов для інвесторів та подальшого розвитку сільського господарства урядом розроблена Стратегія сприяння залученню приватних інвестицій у сільське господарство на період до 2023 року. Метою якої є вдосконалення організаційно-економічних та правових

умов для сприяння залученню приватних інвестицій у сільське господарство (зокрема в рамках спільного з Міжнародним банком реконструкції та розвитку системного проекту «Програма «Прискорення приватних інвестицій у сільське господарство України»), що дасть змогу збільшити експорт сільськогосподарської продукції, забезпечити національну продовольчу безпеку та стійке економічно ефективне та екологічно збалансоване зростання аграрної галузі [5].

Але, нажаль, ключовим завданням при реалізації Стратегії є фінансова підтримка організаційних питань реалізації земельної реформи, яка без належного узгодження між всіма учасниками ринку землі буде малоефективною. За оцінками науковців Інституту аграрної економіки, у разі створення умов для масових операцій з купівлі-продажу земельних ділянок сільськогосподарського призначення, кошти потенційних інвесторів й надалі будуть відволікатися від інвестування реальних проектів агробізнесу.

Можна сказати, що зняття мораторію на продаж землі в першу чергу це приплив іноземних інвестицій в аграрний сектор, який створить умови для появи нових робочих місць, але це в свою чергу може знищити малих та середніх виробників сільськогосподарської продукції, у яких просто не вистачить коштів для викупу землі, а система банківського кредитування ще не може запропонувати їм спеціальні умови кредитування за вигідними ставками.

Крім того, у 2016 році урядом був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій», метою якого є спрощення порядку залучення іноземних інвестицій та унеможливлення прояв ознак корупції при їх державній реєстрації [7].

В 2017 році Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення бар'єрів для залучення іноземних інвестицій» [8], яким врегульовано базові аспекти оформлення дозволу на застосування праці іноземців та посвідки на тимчасове проживання, що спростить залучення іноземних менеджерів та іноземних

кваліфікованих працівників, що необхідно на перших етапах розвитку дочірнього підприємства в Україні. Також, Законом надається право отримувати посвідку на тимчасове проживання в Україні іноземним інвесторам, які мають істотну участь в українських підприємствах, але не працевлаштовані на підприємстві.

Висновки. Прямі іноземні інвестиції є одним з ключових індикаторів впливу на розвиток національної економіки. Вони сприяють запровадженню нових форм управління, створенню нових робочих місць, розширенню експортного потенціалу, активізації конкурентоспроможності держави на світовому ринку тощо.

Підвищення зацікавленості іноземних інвесторів залучати інвестиції в аграрний сектор України повинне базуватись на взаємовигідних умовах, правильній мотивації та узгодженості інтересів сторін.

Для покращення інвестиційного клімату України та підвищення конкурентоспроможності національної економіки дієвим є реалізація питання удосконалення правової та організаційної бази для збереження та підвищення дії механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату. Але при цьому збільшення обсягів іноземних інвестицій в економіку країни не вирішить питання підвищення економічного розвитку.

При наявності багатьох несприятливих чинників, таких як політична нестабільність (військові дії на сході країни), постійне реформування сфер економіки, недостатньо розвинута інфраструктура, проблеми в грошовій сфері, високий рівень корупції, недовіра до судової системи та інші, експерти наголошують на доцільності здійснення додаткових заходів щодо активізації інвестиційних процесів у аграрній сфері.

Список використаних джерел

1. Україна піднялася одразу на 7 пунктів в рейтингу Doing Business-2020 та посіла 64-те місце серед 190 країн / Департамент інформації та комунікацій з громадськістю Секретаріату Кабінету Міністрів України. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-pidnyalasya-odrazu-na-7-punktiv-v-rejtingu-doing-business-2020-ta-posila-64-misce-sered-190-krayin2>

2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Патика Н.І. Іноземні інвестиції в сільському господарстві України: сучасний стан та вплив на його розвиток. Інвестиції: практика та досвід. № 5. 2018. С. 26-31.

4. Присяжнюк Ю.І. Міжрегіональна структурна взаємодія економіки України з національними господарськими системами країн Центрально-Східної Європи. Монографія. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2017. 536 с.

5. Стратегія сприяння залученню приватних інвестицій у сільське господарство на період до 2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-2019-%D1%80>

6. Закон України «Про режим іноземного інвестування» № 93/96-ВР від 09.03.1996. Дата оновлення: 25.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>

7. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій» № 1390-VIII від 31.05.2016. Дата оновлення: 25.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1390-19>

8. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення бар'єрів для залучення іноземних інвестицій» № 2058-VIII від 23.05.2017. Дата оновлення: 27.09.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2058-19>

9. Мельник О.І. Іноземне інвестування як фактор розвитку аграрного сектору України. О.І. Мельник, А.Г. Мельник, Л.Б. Малиш. Інвестиції: практика та досвід. № 2. 2019. С. 32-37.